

PER A UNA BASE DE DADES DELS CANÇONERS CATALANS MEDIEVALS: L'EXEMPLE DE SG¹

Amb aquest article volem presentar *Cançoners DB*, la base de dades sobre els cançoners catalans medievals que prepara l'equip de recerca en literatura medieval de la Universitat de Girona. El projecte *Cançoners DB* és l'evolució natural dels treballs que el nostre grup ha dedicat durant els darrers anys a establir una nova lectura de la tradició dels cançoners catalans medievals, i es proposa integrar els resultats de la investigació tradicional amb les possibilitats que han obert les noves tecnologies en benefici de la recerca sobre la història de la literatura catalana. L'objectiu general d'aquest projecte és reunir en un sol lloc web tota la informació disponible sobre la tradició dels cançoners catalans medievals, sistematitzant-ne les dades existents i incorporant-hi les noves recerques, per tal de convertir-se en un punt de referència per als estudis sobre els cançoners medievals de tradició catalana i, també, de poder identificar i cobrir els buits que encara presenta aquest camp d'estudis. En el moment de lliurar aquest treball, s'han començat a revisar els estudis publicats sobre cançoners catalans medievals i també s'han començat a elaborar descripcions per a aquells reculls que encara no en tenien, de manera que una primera versió de *Cançoners DB* es podrà consultar en línia a l'*Espai virtual de literatura i cultura medieval Narpan* (<http://www.narpan.net>) durant el 2007. A la pràctica, *Cançoners DB* combinarà, en línia, una base de dades relacional amb una col·lecció de descripcions exhaustives dels cançoners catalans medievals, amb un índex de referències bibliogràfiques actualitzades i amb una biblioteca electrònica, que aportarà transcripcions diplomàtiques i imatges digitals dels manuscrits.

El projecte compta amb diversos precedents (si més no parcials) en l'àmbit de la recerca sobre literatura romànica medieval. D'entre aquests precedents, cal destacar la *Bibliografia Elettronica dei Trovatori* (<http://www.bedt.it>), dirigida per Stefano

1. Aquest article forma part del projecte *Coditecam: Eiximenis y cancioneros* de la Universitat de Girona (HUM2005-07480-C03-02/Filo) i també de la recerca finançada a través del projecte *Biteca (Biblioteca de Textos Catalans Antics)* BFF2002-0052, continuat a HUM2005-00178, co-finançat amb fons FEDER.

Asperti a la Universitat degli Studi di Roma La Sapienza, que representa, a més d'un model per a la nostra base de dades, el nucli central d'un gran projecte d'estudi de la lírica europea medieval, en el qual s'integrarà *Cançoners DB*.²

I. ELS ESTUDIS SOBRE CANÇONERS CATALANS MEDIEVALS

Fa més d'un segle que Manuel Milà i Fontanals (1876), Amadeu Pagès (1912) i, especialment, Jaume Massó i Torrents (1913-14 i 1932) van posar els fonaments per a l'estudi de la transmissió textual de la poesia catalana medieval. Aquests treballs fundacionals van establir un cens de manuscrits, d'autors i d'obres que esplanava el camí per als estudis posteriors, especialment el primer cens descriptiu complet de tots els cançoners i manuscrits medievals amb peces d'autor català que va oferir Massó (1913-14), on s'inclouen també els reculls trobadorescos. Cadascuna de les seves notícies conté una breu descripció codicològica i bibliogràfica i llista ordenadament les peces de cada recull amb la identificació de l'autor i una transcripció de la rúbrica i dels primers versos. Un segle després, però, encara no comptem amb un estudi de conjunt sobre la tradició manuscrita dels cançoners catalans. Des d'aleshores s'han anat publicat nombrosos estudis parcials, però els pocs treballs que abordaven de manera global la lírica catalana medieval, en fer referència a la transmissió manuscrita no es proposaven aprofundir en els problemes sense resoldre, sinó que aprofitaven sobretot dades ja publicades. És el cas de l'utilíssim repertori mètric de Jordi Parramon (1992), de les edicions i concordances de la col·lecció *Arxiu Informatitzat de Textos Catalans Medievals*³ i del *Repertorio informatizzato dell'antica letteratura catalana medievale* (<http://www.rialc.unina.it>).⁴

La validesa dels grans treballs del pas del XIX al XX i la qualitat i l'abast de moltes aportacions que en són deutores no ha evitat, doncs, que el conjunt dels coneixe-

2. Entre els projectes actuals d'integració de dades filològiques en bases de dades, destaquem la *Concordance de l'Occitan Médiéval (COM)*, coordinada per Peter T. Ricketts, i que ja ha publicat els dos primers lliuraments: poesia dels trobadors (*COM1*) i narrativa occitana (*COM2*), als quals seguiran *COM3* (prosa) i *COM4* (edició diplomàticointerpretativa dels cançoners occitans); i també el projecte *Spanish Cancioneros. Corpus electrónico de los cancioneros castellanos en manuscritos del siglo XV*, que recollirà tots els textos de la lírica castellana medieval (<http://www.itsee.bham.ac.uk/projects/cancioneros/index.htm>).

3. L'*Arxiu* del Seminari de Filologia i Informàtica de la UAB (<http://seneca.uab.es/sfi/>), coordinat per Lola Badia i Joan Torruella, ha publicat, en versió microfitxa, el text i la concordança de les poesies catalanes dels cançoners *c, J, L, M, N, P, S', Ve-Ag i X'*.

4. El *Rialc*, codirigit per Costanzo Di Girolamo i Lola Badia, és una edició on-line del conjunt de textos de la tradició lírica catalana medieval, en alguns casos reproduint les edicions crítiques existents i en altres, quan eren textos inèdits o es considerava que l'edició publicada s'havia de corregir, preparant noves edicions de les poesies implicades.

ments actuals sobre la tradició dels cançoners catalans presenti encara mancances notables, que s'agreugen si pensem en la falta de sistematització dels estudis i en la seva dispersió. Si busquéssim descripcions completes dels cançoners catalans, en el sentit que descriguin no només els seus continguts sinó també els seus problemes codicològics i històrics, ens hauríem d'accontentar amb estudis publicats sobre quatre reculls: *Jardinet d'orats, X¹* (Torró 1992 i 1996), *Cançoner del marquès de Barberà, S¹* (Martí 1995, 1997, 1998 i 2002), *Cançoner de Maians, X²* (Martos 1999a, 1999b i 2001) i *Cançoner dels Masdovelles, M* (Beltran 2006), així com dues tesis doctorals, encara inèdites, sobre el *Cançoner Vega-Aguiló, VeAg*, (Alberni 2003) i els cançoners *L* i *P* (Rodríguez Risquete 2003), respectivament.⁵

Pel que fa a la metodologia, a l'hora d'actualitzar el repertori crític català s'han de tenir molt presents els nous camins que la filologia italiana ha iniciat en l'estudi dels manuscrits, especialment en l'estudi dels cançoners i les seves repercussions sobre la tradició textual. Farem una gran atenció, doncs, a aquestes aplicacions metodològiques, especialment als excel·lents treballs dels deixebles d'Aurelio Roncaglia i d'Arco Silvio Avalle, i sobretot a l'article fundacional d'Anna Ferrari (1979) i a l'admirable estudi del cançoner trobadoresc *H* a cura de Maria Careri (1990), que serà el fil vermell a seguir en les nostres descripcions.⁶ La principal aportació de la *filologia materiale* italiana és la fusió de les dades codicològiques, procedents de l'estudi material dels cançoners i de la història de la seva transmissió, amb les dades ecdòtiques que es poden extreure de l'origen i la combinació de les fonts de la compilació. La projecció del mapa de fonts sobre l'estructura material del cançoner permet d'aïllar regions que provenen de fonts diferents en reculls que abans s'havien percebut com a homogenis i que, a vegades, permeten de demostrar el moviment temporal i geogràfic que patit el cançoner. D'una manera més general, l'ús d'aquestes tècniques permet d'establir lligams entre cançoners, i, per tant, de dibuixar famílies de manuscrits, i ha estat especialment útil en l'estudi, per exemple, del corpus textual dels trobadors (Avalle 1993).

Entre els cançoners catalans, només *S¹* té un estudi de fonts on s'hi apliqui aquesta metodologia (Martí 1998), i encara és un estudi de la secció castellana de *cancionero* d'aquest recull. Certament, l'aplicació d'aquestes tècniques a una tradi-

5. En el moment d'escriure aquest article, Anna Alberni prepara un volum sobre *VeAg* per a la sèrie *Innavulare* i Francisco J. Rodríguez Risquete té en premsa l'obra completa de Pere Torroella a la col·lecció ENC, en la qual hi reproduirà les descripcions dels cançoners *L* i *P*. A banda de la revisió i actualització dels treballs citats abans, dins el nostre grup de recerca i en l'àmbit del projecte ja s'estan enllentint estudis en aquesta direcció sobre els cançoners *L*, *M*, *N*, *P*, *Sg* i sobre les poesies copiades en els protocols notariais de Castelló d'Empúries.

6. Entre les publicacions més recents, vegeu també Leonardi (2001) i els diversos resultats que ha anat aportant la col·lecció *Innavulare*, on es publiquen taules completes dels cançoners occitans i francesos.

ció particular com la catalana té les seves dificultats, sobretot per l'abundància de peces amb testimoni únic (que la distingeix, per exemple, de l'occitana), però no és impossible. Fins allà on sigui factible, doncs, ens proposem d'estendre l'estudi de fonts als manuscrits que integrarem a *Cançoners DB*.

Juntament amb l'actualització crítica de les dades existents i amb la incorporació de la recerca original d'aquest grup d'investigació (especialment des de la filologia material), el tercer element fonamental en aquest projecte és l'aplicació de les noves tecnologies de la informació i la comunicació, amb la integració de totes les dades codicològiques i textuals en motors de recerca combinats. És evident que només un suport electrònic permet actualitzar els materials de manera constant, oferir una presentació dinàmica de les relacions entre imatge, text i bases de dades i interrogar tots aquests elements transversalment. La base de dades *Cançoners DB* és una de les cinc fonts que alimentaran el projecte-marc *Corpus Digital de Textos Catalana Medievals (CODITECAM)*, que aplega també les bases de dades *Translat DB*, *Eiximenis DB*, *Llull DB* i *Sciència DB*, una biblioteca digital de fonts textuals i de bibliografia secundària, així com també una base de dades comuna de manuscrits.⁷ De la interrogació conjunta de tots aquests elements en podrem obtenir informació sense precedents sobre la tradició manuscrita de la cultura catalana medieval. I és en aquest sentit que, en connectar *Cançoners DB* amb projectes afins, com la *BEdT* o amb els altres àmbits ja esmentats, augmenta enormement la seva utilitat i el seu abast.⁸

7. El Grup de Recerca de Qualitat «Cultura i Literatura a la Baixa Edat Mitjana» (SGR 2005-00346), dirigit per Lola Badia (vegeu-ne la composició i la llista de publicacions a l'Espai Virtual Narpan <http://www.narpan.net>) fa anys que té entre les seves línies de treball principals l'estudi dels cançoners catalans (i dels autors i obres que contenen), i com esmentàvem més amunt la nostra recerca ha proporcionat els primers estudis detallats d'alguns dels cançoners catalans medievals. Pel que fa al format digital i a l'aplicació de recursos electrònics a la recerca sobre la lírica catalana medieval, la implicació de l'equip es remunta a projectes pioners com ara l'*Arxiu Informatitzat de Textos Catalans Medievals* de la UAB i col·labora en altres projectes internacionals en format electrònic com ara *Rialc* (<http://www.riale.unina.it>), *Biteca* (<http://sunsite.berkeley.edu/Philobiblon/phhmbi.html>), *Rialto* (<http://www.riale.unina.it>), les *Concordances de l'occitan médiéval* i la versió electrònica en curs del repertori de Dutton, *Spanish Cancioneros* (vegeu la nota 2).

8. En la seva configuració actual, la *BEdT* és una base de dades relacional sobre lírica occitana, però des de l'inici s'ha plantejat com el nucli d'un possible arxiu en línia de tota la tradició lírica medieval europea: autors, textos, mètrica, manuscrits i bibliografia secundària (Asperti & Zinelli 2000). El projecte *Cançoners DB* hi proporcionarà les dades de la tradició lírica catalana. D'altra banda, gràcies als materials de *Cançoners DB*, el nostre grup de recerca també participarà en la *Concordance de l'Occitan Médiéval (COM)*, dirigida per Peter T. Ricketts, i publicada en format CD-ROM per l'editorial Brepols (veg. nota 2). La finalitat del projecte *COM* no és només donar accés al corpus com a tal, sinó permetre la realització de cerques lèxiques complexes sobre un material, fins ara inaccessible, en un format electrònic i unificat. L'equip de *Cançoners DB* elaborarà els continguts de dos dels tres cançoners catalans que s'inclouen dins del sistema occità de cançoners (*Sg* i *VeAg*) per al projecte *COM4*.

2. LA TRADICIÓ CATALANA EN LA TRADICIÓ ROMÀNICA: QÜESTIÓ DE MÈTODE

Per a la filologia romànica, un cançoner és un còdex que té com a funció específica transmetre una col·lecció de textos poètics, especialment lírics. És, doncs, un tipus particular de còdex que, tot i presentar variacions temporals i lingüístiques, comparteix unes característiques formals més o menys comunes. Aquesta definició de cançoner n'exclou els manuscrits que copien de manera ocasional o accidental peces poètiques, però que havien estat pensats i tenien com a funció principal la transmissió de textos no poètics. Aquesta distinció és rellevant perquè la compilació de cançoners està lligada generalment a individus o a corts que atorgaven un determinat paper social, cultural o ideològic a aquesta mena de col·leccions, mentre que la còpia ocasional de poesia no té aquesta connotació (tot i que pot proporcionar altres dades molt interessants). Poder individuar una cort o un ambient de compilació per a un cançoner obre moltes portes a la comprensió dels autors que s'hi copien (i que per tant interessaven i circulaven en un determinat moment) i de les seves anades i vingudes cronològiques o geogràfiques d'acord amb les modes a l'ús.

Els models de transmissió de la lírica romànica són, doncs, el marc principal a on situar l'estudi dels cançoners catalans. La forma cançoner, reinventada en la lírica occitana, va influir enormement al món romànic, llatí i germànic. Tot i que les tradicions es diferencien, en adoptar una llengua diferent, la lírica europea té un deute directe amb la lírica occitana, tant pel que fa a models formals i temàtics, com pel que respecta a models de compilació i de còpia. Tanmateix la forma cançoner presenta variacions ben interessants. Per exemple, la frondositat de cançoners lírics occitans i francesos contrasta amb la indicativa escassetat dels seus corresponents italians i gallegoportuguesos. Pel que fa a la tradició catalana, el moment inicial de còpia s'ha d'identificar amb un món que encara pertany plenament a la cultura poètica occitana. Així, els cançoners més antics de lírica catalana (o occitanocatalana), és a dir *Sg* i *VeAg*, encara inclouen la lírica dels trobadoresca juntamet amb els autors trescentistes. D'altra banda, la narrativa catalana en vers, profundament imbricada amb la cultura trobadoresca i amb la seva herència, es barreja amb la lírica en alguns cançoners i en altres casos es copia en manuscrits específics que tenen un disseny i un propòsit paral·lel al de la lírica. Es tracta d'un fenomen del tot insòlit a la cultura escrita occitana i estrany també a la francesa, que tracta el *roman* de manera totalment diferenciat de la lírica.⁹

9. Per a la configuració de la tradició francesa i les seves relacions amb les tradicions veïnes, vegeu per exemple Meneghetti (1999) i Battelli (1999).

Els lligams entre les diverses tradicions vernacles presenten, doncs, punts de contacte i de divergència que caldria analitzar, tot i que encara estem força lluny de poder tenir un mapa de conjunt de les tradicions romàniques. I més enllà del món romànic, caldria incloure en aquest panorama, encara, la tradició mediollatina i la germànica. Partim, doncs, de la base que aquestes tradicions s'haurien d'estudiar de manera integrada perquè és l'única perspectiva històricament congruent: per exemple, només podem estudiar la tradició catalana del segle XIV si s'integra en la tradició occitana i es posa en relació amb el funcionament de les altres tradicions europees. I és per això que resulten essencials els lligams de *Cançoners DB* amb els projectes europeus que esmentàvem més amunt, per potenciar-ne mútuament la utilitat com a eina d'estudi històric.

Es conserven relativament pocs cançoners compilats a la Corona d'Aragó durant els segles XIII-XIV i comptem, en total, amb una tradició escrita trobadoresca (i fins a cert punt posttrobadoresca) poc abundant. Comptant tant els cançoners com els manuscrits que copien lírica de manera menys sistemàtica, la llista és força reduïda. Al segle XIII, inicien el testimoniatge el cançoner trobadoresc *V* (o més aviat el seu antígraf o antígrafs) i el fragment musical de Sant Joan de les Abadesses (que, d'acord amb la nostra definició inicial no podem considerar pròpiament com a un cançoner). Ja del segle XIV, es conserva el gran cançoner *Sg*, el fragment *Mh*, l'anomenat *Cançoneret de Ripoll, c*, la col·lecció de peces copiades a les guardes d'uns llibres de protocols de Castelló d'Empúries, i segurament la primera part de l'anomenat *Cançoner Carreras, G*. Finalment, al primer quart del segle XV, *VeAg*, el darrer que encara inclou lírica trobadoresca. Aquesta hibridació entre la poesia de tradició trobadoresca i la poesia de tradició tardotrobadoresca, o fins i tot directament catalana, provoca alguns problemes metodològics més aparents que reals. La divisió entre *trobadors* i poetes *catalans* d'arrel trobadoresca és fàcil de fer, d'una manera convencional (i arbitrària), si ens atenem als repertoris clàssics de trobadors, que van elaborar una nòmina tancada de trobadors, guiant-se precisament pels autors que inclouen els cançoners trobadorescos. En canvi, amb l'excepció de *V*, que recull un corpus únicament de trobadors que podem considerar com a més antic, no sembla que els cançoners catalans reflecteixin l'existència de dues tradicions diferenciades, sinó que, en tot cas, reflecteixen dues etapes d'una mateixa tradició ininterrompuda. Per a ambdues tradicions aquests primers cançoners catalans tenen un interès excepcional per a la transmissió de textos (degut al gran nombre d'*única*) i com a objectes culturals. En arribar al segle XV els cançoners són relativament més nombrosos (no els citarem *in extenso* aquí), i també se'n diversifica la tipologia, més allunyada del model trobadoresc, que ja no alimenta les antologies, tot i que hi manté el prestigi i l'autoritat. En canvi, durant el segle XV sí que es conserven diversos cançoners de mà catalana amb col·leccions de peces

líriques castellaness. Aquest i altres factors evidencien que encara és imprescindible posar en relació el model i l'evolució d'aquests cançoners amb la resta de tradicions líriques romàniques coetànies.

Les tendències descrites i les característiques de la tradició catalana determinen els criteris que seguirem a l'hora de determinar el corpus d'estudi del projecte, que no podrà seguir exactament les directrius de la tradició occitana, tot i que hi estigui profundament imbricat. D'una banda, caldrà tenir en compte manuscrits que, com el cançoner trobadoresc *V*, no contenen cap poeta català, però que són copiats a Catalunya (encara que *V* després es va completar a Itàlia, on es conserva actualment).¹⁰ De l'altra, per estudiar la tradició catalana caldrà tenir en compte els còdexs dels segles XIV i XV que contenen lírica o narrativa occitanocatalana en vers com a part del projecte inicial de còpia. I no es poden oblidar, a més a més, els altres vehicles de la lírica catalana medieval copiats en aquests segles, com per exemple els registres de Castelló d'Empúries: encara que no s'inclouguin en la base de dades pròpiament dita en un primer moment, apareixeran entre els manuscrits descrits. Degut a les característiques de la transmissió catalana que esmentàvem, és a dir la poca pervivència de cançoners pròpiament dits, l'abundància de peces transmeses com a *unicum* i l'acumulació dels cançoners conservats en un període limitat, obrar altrament desdibuixaria la imatge de la transmissió de la lírica al XIV i impediria de poder comparar les pràctiques d'aquest període central amb les etapes que el precedeixen i segueixen. En canvi, no inclourem ni a la base de dades ni als estudis els manuscrits posteriors al segle XV que copien lírica catalana medieval. La raó que justifica l'adopció d'aquest marc és que les dades incloses volen fomentar l'estudi de la lírica catalana medieval, però també de la cultura catalana dels segles XIII, XIV i XV, i la còpia de manuscrits és un aspecte imprescindible per interpretar-la. Deixarem també de banda, per qüestions purament pragmàtiques, l'estudi de grans cançoners castellaness que inclouen obres d'autors catalans, com ara el *Cancionero de Palacio*. Tot i que seria desitjable poder comptar amb aquests testimonis segons els plantejaments formulats, s'escapen de moment a les nostres possibilitats logístiques (i de fet ja hem anomenat altres projectes que se n'ocuparan).

Dins del projecte cada còdex es descriurà i transcriurà íntegrament, encara que contingui textos que surtin de l'àmbit de la lírica catalana medieval, per llengua o per tipologia literària. La descripció no s'aturarà en els aspectes en què s'ha fixat tradicionalment la filologia sinó que comprendrà tots els elements materials del còdex, com ara la impaginació o la decoració, ítems que són importants per a l'estudi dels ambients de còpia i del disseny del compilador. Un cançoner no ens informa

10. Per al cançoner trobadoresc *V* vegeu Zamuner (2003) i també la ressenya a Alberni (2005) al volum de Zamuner.

només sobre la transmissió i recepció d'una peça o grup de peces, ni tan sols sobre la fortuna o consideració d'un autor dins del sistema líric. En estudiar-lo com a còdex, i tenint en compte sobretot que és un projecte (que algú va compilar, seleccionant-ne les peces i adoptant-hi deliberadament un format concret), tots aquests elements ens informaran sobre la consideració que tenia la lírica en un determinat moment i ambient, i especialment en aquest cas sobre quins eren els models que imperaven tant per al contingut com per a la forma, en un dels grans àmbits de la cultura a la Corona d'Aragó medieval.

3. CONTINGUTS I CRITERIS A SEGUIR

Seguint amb el model establert per la *BEdT*, relacionarem els manuscrits medievals amb les dades relatives als textos individuals, a través de l'indexat dels cançoners. Aquesta perspectiva permetrà, en definitiva, l'articulació de les fonts primàries (i per tant de la difusió antiga) amb el conjunt de coneixements adquirits en quasi un segle i mig d'estudis entorn de la tradició dels cançoners. Per a cada manuscrit, *Cançoners DB* comptarà amb els següents elements:

1. Una presentació general, que destacarà els trets distintius de cada cançoner dins de la tradició catalana i la seva importància com a objecte material i com a baula de la transmissió de la lírica catalana (en definitiva, el seu paper en la història de la cultura catalana medieval).
2. Una descripció codicològica exhaustiva (seguint els criteris de Careri 1990, adaptats a Martí 1997). Com a base de l'estudi codicològic, cada cançoner comptarà amb un fitxa descriptiva segons un model unificat dins del projecte *CODI-TECAM*. Això vol dir que a mesura que es vagin completant les bases de dades que configuren aquest projecte, es reunirà una informació preciosa sobre la transmissió manuscrita catalana medieval i es podrà estudiar els cançoners catalans, com a manuscrits, dins aquest context.
3. Una transcripció diplomàtica, amb enllaços a les imatges digitalitzades sempre que sigui possible. La finalitat d'aquest element del projecte és múltiple. D'una banda, un corpus de transcripcions fiables permetrà recuperar informació de caràcter lingüístic, necessària per estudiar un tema tan important i desatès com l'espinosa qüestió de la llengua poètica de la lírica catalana medieval. Proporcionarà també una eina, esperem que molt valuosa, per als editors del corpus líric català.

En integrar-se al corpus de textos de la biblioteca electrònica del projecte *CODI-TECAM*, aquests textos seran consultables i interrogables en el context més ampli del català medieval. D'altra banda, les transcripcions de la *Cançoners DB* també permetran de recuperar informació sobre aspectes codicològics de la impaginació, que complementaran les possibilitats de recerca de la base de dades pròpiament dita. En aquest sentit, Zufferey (1998) il·lustra amb exemples concrets les dades que l'estudi codicològic d'un cançoner pot oferir per a l'anàlisi i l'edició dels textos que transmet.

4. Fitxes detallades de cada peça del cançoner, lligada amb una bibliografia actualitzada en format de base de dades, que adaptarà les especificacions de la *BEdT* a les característiques de la tradició catalana, algunes de les quals ja hem apuntat més amunt. El lligam amb la *BEdT* permetrà de fer consultes conjuntes de tot el corpus líric occità i català i els altres que s'hi vagin afegint.

Els primers cançoners que s'introduiran a la base de dades són dos dels custodiats per la Biblioteca de Catalunya: *Sg* (a cura de Miriam Cabré i Sadurní Martí) i *VeAg* (a cura d'Anna Alberni), juntament amb el *Cançoner del marquès de Barberà, S'/BM'* (a cura de Sadurní Martí i María V. Rodríguez Winiarski) i *X'* (a cura de Jaume Torró i Montserrat Galí). Altres cançoners, en els quals s'està ja treballant, s'oferiran a curt termini: *Versos proverbials* (Venècia, Bibl. Nazionale Marciana, ms. fr. Z. 1 (249), a cura de Miriam Cabré); *C* (a cura de Miriam Cabré); *G* (a cura d'Enric Bassegoda), *L* (a cura de Francisco J. Rodríguez Risquete); *M* (a cura d'Anna Alberni); *N* (a cura de Francisco J. Rodríguez Risquete i Francesc J. Gómez); *P* (a cura de Jaume Torró); *X²* (a cura de Josep Lluís Martos); *c* (a cura de Lola Badia i Anna Radaelli);¹¹ i els registres de Castelló d'Empúries (Arxiu Històric de Girona, Castelló, 4, Pere de Serra; 30, 32, 35, 37, 38, 39, 40, 42, 47, 52, 60bis, 63, 69, Pere Perrini, a cura d'Anna Radaelli).

4. L'EXEMPLE DE *Sg*

Com a una petita mostra de la necessitat d'una revisió de la tradició amb criteris homogenis i de com es pot realitzar dins d'aquest projecte, presentem els plantejaments generals de la descripció, encara *in fieri*, que estem elaborant del cançoner *Sg*.¹² El cançoner trobadoresc *Sg* se situa a la cruïlla de la tradició manuscrita entre

11. Vegeu Badia (1983) per a un estudi preliminar del manuscrit, al pròleg de la seva edició.

12. Tractem amb més detall de tots aquests aspectes a Cabré & Martí (2007)

la lírica occitana i la lírica catalana medievals. Datable en principi al tercer quart del segle XIV, i per tant tardà com a còdex trobadoresc, és a la vegada un còdex líric primerenc entre els produïts en àrea catalana. El seu compilador va conjugar en un mateix recull la tradició trobadoresca (Raimbaut de Vaqueiras, Bertran de Born, Guiraut de Bornelh, Arnaut Daniel, Guilhem de Sant-Didier, Bernat de Ventadorn, Ponç de Capduelh, Jaufre Rudel, Guillem de Berguedà i Cerverí de Girona) amb la lírica occitana del segle XIV (Ramon At de Montaut, Bertran de Sant-Rosca, Joan Blanc, Bertran del Falgar, Guilhem Vetzinas, Bertran d'Espanha, Tomàs Périz de Foces, Bernat de Penassac, Jaume de Tolosa, Gastó de Foix i Guilhem Borzats), combinació força inusual als cançoners trobadorescos i igualment inusual a la majoria dels cançoners catalans a partir de 1400. *Sg* també és remarcable pel fet de recollir tradicions perdudes: és l'únic testimoni d'una gran part de l'obra dels poetes occitanocatalans del XIV, també conté alguns *unica* de trobadors, i, com és ben sabut, és l'únic testimoni de la majoria del corpus conservat de Cerverí de Girona, del qual en copia 104 peces (Cabré 2001 i 2008).

Si ens centrem en el còdex com a objecte, des d'un punt de vista material, *Sg* també és una raresa en totes dues tradicions: ni els cançoners occitans tardans ni els catalans tenen aquest format gran, amb una voluntat clara de luxe que s'evidencia en la tria del suport pergaminaci, en el programa de decoració, en la factura professional, etc. Creiem que les rareses s'han d'estudiar amb un especial interès per tal de mirar d'explicar-les en el context que les feia normals.

Existeixen alguns treballs parcials sobre *Sg*,¹³ però encara no comptem amb una descripció completa del cançoner (a banda de les excel·lents fitxes de la *BEDT*, que esperem acabar de completar dins d'aquest projecte, i a l'espera de l'*Intavulare* de Simone Ventura), ni un estudi complet dels seus continguts, ni tampoc s'han resolt moltes de les incògnites sobre com situar aquest cançoner (tot i que ja s'apunten algunes direccions possibles en l'imprescindible article d'Asperti 1985).

Diversos dels aspectes que cal estudiar exemplifiquen la conveniència d'analitzar-lo en el marc i amb els instruments que hem proposat:

1. Comencem per un aspecte d'abast ampli que il·lustra la pertinència d'emprar les dades codicològiques en l'anàlisi interpretatiu de la transmissió de la lírica catalana i la necessitat de situar-les en un marc occitanocatalà, amb referències a la tradició europea. *Sg*, que en tots els elements segueix el model d'un cançoner trobadoresc, presenta una particularitat que comparteix amb la resta de manuscrits catalans del XIV que copien lírica: com en els cançoners occitans, la lírica ve copiada

13. Alguns d'aquests aspectes s'han estudiat o encetat a Pagès (1890), les fitxes descriptives de Massó (1913-14 i 1932), la transcripció diplomàtica d'Ugolini (1936) de la secció de Cerverí de Girona, i darrerament, Asperti (1985), Zufferey (1981 i 1987), Cabré (2001) i Ventura (2001 i 2006).

a ratlla tirada, però a diferència de la majoria dels occitans, els catalans només presenten una sola columna. Es conserven, com dèiem més amunt, relativament pocs cançoners compilats a la Corona d'Aragó al segle XIV, però no presenten cap excepció en aquesta tipologia d'impaginació. A partir del quatrecentista *VeAg*, el model canvia i la còpia vers per vers es converteix ara en l'exclusiva. El canvi de format vindrà acompanyat d'un canvi de *cànon* poètic: l'abandonament de la còpia de trobadors i la incorporació d'altres tradicions líriques (més endavant, sobretot, la lírica en castellà). Caldrà estudiar els dos aspectes en el marc de la tradició lírica europea medieval, recurrent a les dades de *BEdT*, *Cançoners DB* i altres projectes afins, com per exemple *Lirica Italiana degli Origini (LIO)*, que citem per la seva qualitat i també perquè un dels cançoners italians primitius (Florència, Nazionale Centrale, Banco Rari 217) comparteix el format català doscentista i trescentista.

2. Textualment, l'antologia de *Sg* no es pot estudiar sense posar-la en relació amb la tradició occitana, comprnent tant la dels trobadors com la del XIV. Per al corpus de Cerverí (com suggereix en un sentit més ampli l'estudi d'Avallé 1993), cal examinar *Sg* al costat dels grans cançoners *C* i *R*.¹⁴ L'estudi de les fonts de la resta de la lírica de trobadors i de les *vidas* i *razos* (que tenen una transmissió independent) perfilaran la localització de *Sg* en el sistema de cançoners trobadorescos i també ajudaran a valorar la circulació de fonts trobadoresques a la Corona d'Aragó.¹⁵ En aquest sentit, també caldrà estudiar *Sg* en relació amb els continguts de *V* i *Mh* i amb les peces trobadoresques de *VeAg*. Per a tots aquests aspectes, torna a ser imprescindible la recerca feta sobre la base de dades *BEdT* i, quan sigui possible, *COM4*.

3. L'estudi de les fonts que han alimentat la secció de poetes occitanocatalans del segle XIV presenta dificultats notables, sobretot perquè la immensa majoria de les peces que *Sg* reproduïx són *única*, i per tant el bosc espès de la tradició de cançoners trobadorescos, que tan bons resultats ha donat en l'estudi estratigràfic d'altres reculls, no ens pot ajudar. Tanmateix, la comparació detallada entre els pocs cançoners que contenen peces d'aquest període (els cançoners occitans *CRM-hf*, els registres *Cornet* i *Galhac*, i els cançoners catalans *Sg* i *VeAg*), acompanyada d'una recerca sistemàtica que reuneixi el màxim de dades documentals possibles sobre poetes i comitents, poden donar un quadre nou tant dels projectes antològics

14. Per a la relació de les seccions de Cerverí a *C*, *R* i *Sg*, vegeu Cabré (2008). A Cabré (2001) trobareu un estat de la qüestió sobre la possibilitat que la secció a Cerverí a *Sg* sigui un cançoner d'autor, amb especial atenció a les particulars rúbriques d'aquesta secció. Per als indicis que l'obra de Cerverí pot aportar per a la valoració de *Sg*, vegeu Cabré (1999).

15. L'establiment de un mapa de fonts del cançoner *Sg* encara es troba als seus primers estadis. A banda de les reflexions generals d'Asperti (1985), Ventura (2006) ha estudiat les pistes que ofereix la secció de Guiraut de Bornelh.

com dels seus ambients de compilació. En aquest sentit, i a partir d'una primera prospecció sobre la secció final del cançoner *Sg*, es pot avançar que aquests folis no són tan monolítics com sembla pressuposar bona part de la crítica, tal com apunta l'anàlisi del disseny del cançoner.¹⁶ Per analitzar aquesta secció de *Sg*, i en general la circulació de la lírica del xiv en àmbit occitanocatalà, caldrà incorporar els pocs manuscrits occitans que transmeten la lírica del xiv a *Cançoners DB* o a *BEdT*. És un afegit que sembla rendible, donada la seva importància en l'anàlisi de la tradició i el nombre reduïdíssim de còdexs.

4. Per últim, caldrà estudiar *Sg* i el seu procés de còpia més enllà del sistema de cançoners, a partir de les dades que es puguin extreure del conjunt de manuscrits, de poesia o de prosa, del corpus *CODITECAM*. L'estudi de la factura dels cançoners ens hauria de donar pistes sobre el taller de còpia i l'ambient de compilació i per aquest motiu convé ampliar la recerca més enllà de la forma cançoner, ja que ni els tallers ni els comitents no es circumscriuen a una sola tipologia de manuscrits. Les dades sobre elements codicològics i noms de llocs i persones relacionats amb la còpia dels manuscrits catalans a la base de dades *CODITECAM* resultarà un instrument utilíssim. Són elements que també col·laboren a valorar els ambients, els conceptes de cançoners i les nocions sobre la tradició lírica que es tenen en diversos moments de la història literària catalana i la consideració del manuscrit de poesia com a objecte cultural a la Corona d'Aragó. En el cas del cançoner *Sg*, sembla evident que la factura acurada i luxosa respon, com va apuntar Asperti (1985), a un mecenatge interessat, entès i poderós, que esperem poder identificar.¹⁷

L'estudi exhaustiu de les fonts manuscrites de la poesia catalana aportarà, de ben segur, noves maneres d'entendre la tradició literària i permetrà d'explicar-nos millor tant la producció de manuscrits de poesia, com l'impacte real d'aquests models i de la literatura que vehiculen en la tradició posterior. En el cas que avui il·lustra en nostre projecte, encara caldria esbrinar veritablement quina impacte tenen els materials reportats per *Sg*, i molt especialment Cerverí de Girona, en la tradició catalana, i per tant fins a quin punt és, com s'ha defensat, un model de compilació i un model poètic per als poetes i les compilacions posteriors.

MIRIAM CABRÉ I SADURNÍ MARTÍ
 Institut de Llengua i Cultura Catalanes,
 Universitat de Girona

16. Vegeu Cabré & Martí (2007). Sobre aquest ambient es troben pistes a Olivella (1998a, 1998b i 2002). Hem d'esperar, també, als resultats del treball de recerca de doctorat que Marina Navàs està preparant a la Universitat de Girona sobre el *Registre Cornet*.

17. També per a aquest aspecte ens permetem de remetre a Cabré & Martí (2007).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Sigles dels manuscrits citats

<i>BM1</i>	Sigla del cançoner <i>S'</i> en la tradició castellana
<i>C</i>	Madrid, Biblioteca Nacional, Res. 48
<i>c</i>	Barcelona, ACA, Ripoll, 129
<i>G</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 1744
<i>H*</i>	Roma, Biblioteca Vaticana, lat. 3207
<i>J</i>	París, Biblioteca Nacional, esp. 225
<i>L</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 9
<i>M</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 11
<i>Mh*</i>	Madrid, Real Academia de la Història, 9-24-6/4579
<i>N</i>	Barcelona, Ateneu Barcelonès, 1
<i>P</i>	Saragossa, Biblioteca Universitària, 184
<i>S'</i>	Montserrat, Biblioteca del Monestir, 992
<i>Sg*</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 146
<i>V*</i>	Venècia, Biblioteca Nazionale Marciana, Str. App. 11 (278)
<i>Ve-Ag</i>	Barcelona, Biblioteca de Catalunya, 7-8
<i>X'</i>	Barcelona, Biblioteca Universitària, 151
<i>X²</i>	Cambridge, Trinity College, R 14-17

*Cançoners siglats segons la tradició occitana

Bibliografia

- ALBERNI 2003: Anna Alberni, *El Cançoner Vega-Aguiló (BC, mss. 7 i 8): estructura i contingut*, tesi doctoral inèdita, Barcelona, Universitat de Barcelona. Se'n pot llegir una versió electrònica a <http://www.tdx.cesca.es/TDX-0506105-132942/>.
- ALBERNI 2005: Anna Alberni, «El cançoner occità *V*: un estat de la qüestió», *CN*, 65.1-2, 155-160.
- ASPERTI 1985: Stefano Asperti, «Flamenca e ditorni. Considerazioni sui rapporti fra Occitania e Catalogna nel XIV», *CN*, 45, 59-102.
- ASPERTI & ZINELLI 2000: Stefano Asperti i Fabio Zinelli, «Biblioteca Elettronica dei Trovatori (BedT)», *Le médiéviste et l'ordinateur. Institut de Recherche d'Histoire des Textes*, 39 (http://lemo.irht.cnrs.fr/39/MO39_MUSIQUE_ET_POESIE1.htm).
- AVALLE 1993: D'Arco Silvio Avalle, *I manoscritti della letteratura in linguadoc*, ed. Lino Leonardi, Torí, Einaudi..
- BADIA 1983: Lola Badia, *Poesia catalana del s. XIV: edició i estudi del Cançoneret de Ripoll*, Barcelona, Quaderns Crema.
- BATELLI 1999: Maria Carla Battelli, «Le antologie poetiche in antico-francese», *Critica del testo*, 2.1, 141-180.
- BELTRAN 2006: Vicenç Beltran, *El cançoner de Joan Berenguer de Masdovelles*, Barcelona, PAM.
- CABRÉ 1999: Miriam Cabré, *Cerverí de Girona and his Poetic Traditions*, Londres, Tamesis.

- CABRÉ 2001: Miriam Cabré, «Un cançoner de Cerverí de Girona?», a *Acti del colloquio internazionale Canzonieri iberici* (Padova/Venezia), A Coruña, Universidade-Universitá di Padova-Toxosoutos, I, 283-299.
- CABRÉ 2008: Miriam Cabré, «L'altra transmissió manuscrita de Cerverí de Girona: presència als cançoners llenguadocians», *ER*, 30, en premsa.
- CABRÉ & MARTÍ 2007: Miriam Cabré i Sadurní Martí, «Le chansonnier *Sg* au carrefour occitano-catalan», en preparació.
- CARERI 1990: Maria Careri, *Il canzoniere provenzale H (Vat. Lat. 3207). Struttura, contenuti e fonti*, Mòdena, Mucchi.
- FERRARI 1979: Anna Ferrari, «Formazione e struttura del Canzoniere Portoghese della Biblioteca Nazionale di Lisbona (Cod. 10991: Colocci-Brancuti)», *Arquivos do Centro Cultural Português*, 14, 27-142.
- LEONARDI 2001: Lino Leonardi, «Prefazione», a *I canzonieri della lirica italiana delle Origini, IV. Studi critici*, ed. L. Leonardi, Florència, SISMEL-Edizioni del Galluzzo, VII-X.
- MARTÍ 1995: Sadurní Martí, *El Cançoner del marquès de Barberà (Biblioteca del Monestir de Montserrat, ms. 992). Descripció codicològica*, treball de recerca, Universitat de Barcelona.
- MARTÍ 1997: Sadurní Martí, «El cançoner del marquès de Barberà (*S'/BM1*). Descripció codicològica», *BBAHLM*, 11, 463-502.
- MARTÍ 1998: Sadurní Martí, «Fonts i problemes del cançoner del marquès de Barberà (*S'/BM1*)», a *Acti del XXI Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza (Palerm 1995)*, Tübingen, Max Niemeyer, VI, 311-324.
- MARTÍ 2002: Sadurní Martí, «Escolios sobre impaginación y variantes redaccionales en Montserrat 992», a *Proceedings of the Twelfth Colloquium*, ed. Alan Deyermond i Jane Whettnall, Londres, Department of Hispanic Studies. Queen Mary and Westfield College. University of London, 67-76.
- MARTOS 1999a: Josep Lluís Martos, «El Cançoner de Maians (BUV ms. 728): un cançoner d'autor de Joan Roís de Corella», a *Miscel·lània Arthur Terry*, Barcelona, PAM, III, 93-113.
- MARTOS 1999b: Josep Lluís Martos, «El *Còdex de Cambridge* del Trinity College, R.14.17 (X²): descripció i estudi», a *Actes del VII Congrès Internacional de l'AHLM*, ed. S. Fortuño i T. Martínez, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, II, 443-460.
- MARTOS 2001: Josep Lluís Martos, «La gènesis de un cancionero catalán de autor: Joan Roís de Corella y el *Cançoner de Maians*», a *Acti del colloquio internazionale Canzonieri iberici*, A Coruña, Universidade-Universitá di Padova-Toxosoutos, II, 313-328.
- MILÀ 1876: Manuel Milà i Fontanals, «Notes sur trois manuscrits. I. Un chansonnier provençal», *RLaR*, 10, 225-232.
- MASSÓ I TORRENTS 1913-14: Jaume Massó i Torrents, «Bibliografia dels antics poetes catalans», *AIEC*, 5, 3-276.
- MASSÓ I TORRENTS 1932: Jaume Massó i Torrents, *Repertori de l'antiga literatura catalana, I. la poesia*, Barcelona, IEC.
- MENEGHETTI 1999: Maria Luisa Meneghetti, «La forma-canzoniere fra tradizione mediolatina e tradizioni volgari», *Critica del testo*, 2.1, 119-140.
- OLIVELLA 1998a: Pilar Olivella, «À propos de l'œuvre de Raimon de Cornet copiée en Catalogne», *Bulletin de l'AIEO*, 14, 51-61.
- OLIVELLA 1998b: Pilar Olivella, «Raimon de Cornet, una mostra de poesia tolosana a Catalunya», a *Actes del V Congrès Internacional de l'AIEO*, Toulouse, I, 167-177.

- OLIVELLA 2002: Pilar Olivella, *La poesia occitana de la primera meitat del segle XIV: L'exemple de Raimon de Cornet*, tesi doctoral inèdita, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- PAGÈS 1890: Amédée Pagès, «Notes sur le chansonnier provençal de Saragosse», *Annales du Midi*, 2, 514-533.
- PAGÈS 1912: Amadeu Pagès, *Auzias March et ses prédécesseurs: essai sur la poésie amoureuse et philosophique en Catalogne aux XIVe et XVe siècles*, Paris, Champion.
- PARRAMON 1992: Jordi Parramon i Blasco, *Repertori mètric de la poesia catalana medieval*, Barcelona, Curial-PAM.
- RODRÍGUEZ RISQUETE 2003: Francisco J. Rodríguez Risquete, *Vida y obra de Pere Torroella*, tesi doctoral, Universitat de Girona.
- TORRÓ 1992: Jaume Torró, «El ms. 151 de la Biblioteca Universitària de Barcelona (Jardinet d'Orats). Descripció i estudi codicològic», *BBAHLM*, 6.1, 1-55; reeditat amb correccions i addicions a Torró (1996: 261-295).
- TORRÓ 1996: Romeu Llull, *Obra completa*, ed. Jaume Torró, ENC.
- UGOLINI 1936: Francesco A. Ugolini, *Il canzoniere inedito di Cerveri de Girona*, Roma, Reale Accademia Nazionale dei Lincei.
- VENTURA 2001: Simone Ventura, «Le scelte d'autore operate dal compilatore del ms. Sg», a *Atti del colloquio internazionale Canzonieri iberici*, A Coruña, Universidade-Università di Padova-Toxosoutos, I, 271-282.
- VENTURA 2006: Simone Ventura, «Per una stratigrafia delle fonti del canzoniere Sg: la sezione di Giraut de Bornelh», a *Trobadors a la Península Ibèrica*, Barcelona, PAM, en premsa.
- ZAMUNER 2003: *Intavulare. Tavole di canzonieri romanzi. I. Canzonieri provenzali, 3. Venezia, Biblioteca nazionale Marciana: V (Str. App. 11=278)*, ed. Ilaria Zamuner, Mòdena, Mucchi.
- ZUFFEREY 1981: François Zufferey, *Bibliographie des poètes provençaux des XIVe et XVe siècles*, Ginebra, Droz.
- ZUFFEREY 1987: François Zufferey, *Recherches linguistiques sur les chansonniers provençaux*, Ginebra, Droz.
- ZUFFEREY 1998: François Zufferey, «Philologie matérielle et codicologie: l'enseignement des chansonniers provençaux», a *Filologia classica e filologia romanza: esperienze ecdotiche a confronto*, ed. Anna Ferrari, Spoleto, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo, 429-442.

